

УДК 316.277 + 316.776.23

DOI [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269573](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269573)

КОНСТРУЮВАННЯ ШТУЧНОЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ У РОСІЙСЬКИХ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛАХ (НА ПРИКЛАДІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Зубченко О. С.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри філософії та соціології

Маріупольського державного університету

ORCID ID: 0000-0001-6748-3981

zubchenko2016@online.ua

Статтю присвячено дослідженню повсякденного життя тимчасово окупованих територій Запорізької області. Автор доводить, що після окупації місцеві мешканці опинилися в інформаційній та фізичній блокаді, а їхній звичний світ сповнено страху та невизначеності як жити, працювати і здійснювати соціальні інтеракції. Спираючись на наукові здобутки П. Бергера, Т. Лукмана та Н. Еліаса, автор визначає штучну повсякденність як змодельований комунікатором процес життєдіяльності індивідів, що розгортається у звичних соціальних ситуаціях, проте додатково містить спеціально створений змістовно-емоційний контекст. У ході неформалізованого аналізу змісту 11 телеграм-каналів за жовтень-листопад 2022 року, описано непроблематичний та проблематичний виміри штучної повсякденності та охарактеризовано смислові елементи кожного із них. З'ясовано, що російська пропаганда комбінує проблемно-ідеологічні месиджі із позитивними темами з метою створення паралельної інформаційної реальності. За допомогою такого підходу пропагандисти намагаються поєднати окупаційну владу та новий інституційний порядок із колишнім, довоєнним життям.

Автор доходить висновку, що порівнюючи медійну картину та реальне життя через дихотомії «повсякденності – не-повсякденності» та зміни у мікросередовищі спілкування, люди починають сприймати навколишній соціальний простір та соціальні відносини у ньому як незнайомі та чужі. Показано, що найбільшою мірою це стосується міського середовища, яке через мілітаризацію, обмеження свободи пересування, військовий та поліцейський терор, перетворюється на простір небезпеки із загрозами ув'язнення, викрадення та пограбування. Констатовано, що за таких умов, для людей, що залишаються в окупації, можливі дві стратегії пристосування до нових реалій – колабораціоністська та пасивного спротиву.

Ключові слова: повсякденність, штучна повсякденність, проблематичне та непроблематичне, телеграм-канали, повсякденне та не-повсякденне.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Після початку повномасштабної російської агресії Запорізька область однією із перших опинилася в епіцентрі наступу кремлівських військ. Війна прийшла до наших земляків по-різному. У південних громадах, вздовж автодороги Одеса-Новоазовськ та на заході області ворог закріпився майже без збройного протистояння, оскільки через саботаж місцевої влади та сильні проросійські настрої тут не було сформовано загони територіальної оборони. Кілька днів місцеві патріоти вели стримуючі бої у Мелітополі та Пологах, а підрозділи Збройних Сил чинили спротив у Токмаку та східних районах.

Разом з тим, зважаючи на значну перевагу рашистів у особовому складі та техніці, до середини березня фронт сформувався за лінією Василівка – Оріхів – Гуляйполе – Велика Новосілка Донецької області. Протягом двох тижнів ворог взяв під контроль майже три чверті території регіону, три із п'яти

© Зубченко О. С.

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

районів та десять із чотирнадцяти міст. В окупації опинилися понад 700 тис. запоріжців, у яких наставало нове життя, сповнене трагічних та карколомних змін.

Вводячи поняття «повсякденне», А. Шюц запропонував відмовитися від сприйняття світу, в якому ми живемо, як наперед заданого, та складати його картину, виходячи із оцінок, реакцій, емоцій, спогадів та уявлень людей про минуле та майбутнє. Велику роль у цьому процесі відіграють повсякденні шаблони поведінки, які відрізняються за часовими, просторовими та історичними рамками (Шюц, 1988, с. 131-132).

Повсякденність військової доби характеризується постійною небезпекою для життя і здоров'я, численними загрозами мілітарного та терористичного характеру, цілеспрямованими репресіями окупантів проти представників цілих соціальних груп (учасники АТО, співробітники правоохоронних органів, журналісти, громадські активісти, волонтери), необхідністю пристосовуватися до нових життєвих та соціальних правил.

Нині зовнішній світ сприймається та інтерпретується нами, виходячи не тільки із власної трудової діяльності та соціальної активності (згідно з марксистською та веберіанською традиціями), але й через потужне інформаційне поле. З перших днів окупації російські загарбники взяли курс на системну інформаційну, економічну та фізичну ізоляцію захоплених районів від вільної України. Вони викрадали та примушували до співпраці журналістів, відключили українське телебачення та радіомовлення, поступово обмежували роботу нашого мобільного зв'язку та інтернету, змушуючи населення купувати SIM-картки операторів із Росії або ДНР. За короткий проміжок часу окупанти створили розвинену мережу пропагандистських ЗМІ регіонального та локального значення. Всі ці ресурси мають особливе значення у створенні штучної повсякденності, що ставить за мету легітимізувати і посилити ворожу владу.

О. Васіна відзначає, що соціальні мережі являють собою новий простір спілкування, де співіснують стратегії, що розраховані одночасно на публічність, віртуальність, на відгук і залучення в комунікацію (Васіна, 2014, с. 202-203). Специфіка інтернет-середовища передбачає постійну активність реципієнта та вимагає від комунікатора оперативного вироблення, оновлення та структурування власного контенту. Завдяки цьому, з одного боку, відбувається популяризація та поширення соціальних практик, які, за задумом ворога, мають стати звичними для жителів «звільнених територій», а з іншого – проявляється дисфункціональність медіа, що набувають невластивих функцій нівелювання національної ідентичності, поширення панічних настроїв на тлі вигаданих загроз, масової дезінформації та формування конформізму до влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Учні А. Шюца – Т. Бергер та П. Лукман вперше сконструювали ланцюжок трансформації суб'єктивної реальності у повсякденне знання. Конструювання повсякденності відбувається через об'єктивізацію життя у речах та символах, які змушують людину підкорятися певним стандартам; дозволяють типізувати свої емоції, передати їх іншим; сполучають різноманітні сфери повсякденного життя. За такого підходу, як об'єктивна реальність суспільство проявляється через соціальні інститути, а як суб'єктивна – у ході соціалізації та самоідентифікації особистості (Бергер, Лукман, с. 13).

Серед сучасних українських дослідників значний внесок у вивчення цієї проблематики зробили О. Васіна (механізми творення штучної повсякденності у соціальних мережах) (Васіна, 2014), Н. Зражевська (комунікативні технології політейменту та гіперінтерпретації) (Зражевська, 2009), І. Малик (пропагандистські наративи у терористичних організаціях «ЛДНР») (Малик, 2021), О. Даниленко (проблеми візуалізації повсякденності) (Даниленко, 2013) та М. Окрут (схематичне структурування повсякденної реальності) (Окрут, 2006).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим у спеціальній літературі поки що не приділялося належної уваги висвітленню способів та інструментів формування штучної повсякденності на тимчасово окупованих територіях, де тривають бойові дії та активно діє народний спротив загарбникам.

Мета статті – визначити тематичні напрями, по яких російські пропагандисти створюють штучну повсякденність, сформулювати її основні месиджи, виявити протиріччя між медійною картинкою та реальним життям в окупації.

Методологічна та емпірична база дослідження. У контексті нашої наукової розвідки штучну повсякденність можна розглядати як змодельований комунікатором процес життєдіяльності індивідів, який розгортається у звичних для широкого загалу соціальних ситуаціях, проте містить спеціально створений змістовно-емоційний контекст (перший раз у перший клас під гімн Росії, продуктової набір із листівкою від Путіна, дитячий майданчик, який пофарбовано у триколір). Традиційна форма, до якої люди звикали від покоління до покоління, раптом наповнюється чужим та ворожим змістом.

Спираючись на методологічний доробок соціології знання, ми розрізняємо два виміри конструювання штучної повсякденності – непроблематичний та проблематичний. Перший із них описує

рутинний, статичний порядок нашого життя, те, що на перший погляд не зазнає суттєвих змін порівняно із довоєнними часами, а другий – незвичайні, неординарні моменти соціальних взаємодій, що пов'язані із загрозами життю та здоров'ю, побутовими складнощами, необхідністю пристосовуватися до соціального укладу, який принесла із собою держава-агресор (Бергер, Лукман, с. 14). Окрім цього, варто згадати про дихотомії повсякденного та не-повсякденного Н. Еліаса, що проявляються через протиставлення буднього дня та свята, рутинних та непересічних подій, приватного та публічного, справжніх переживань і штучних, нав'язаних думок, та дозволяє відрізнити реальні настрої людей від пропагандистського туману окупантів (Головко, 2007, с. 91-92).

Центральне місце у регіональній медіа-імперії окупантів займають телекомпанія «ЗаТВ», що була створена на базі телеканалу «МТВ плюс» у м. Мелітополь, телеграм-канал «Запорожский вестник» (<https://t.me/zpvestnik>), а також пабліки російського гауляйтера краю Є. Балицького (<https://t.me/BalitskyEV>) та члена окупаційної адміністрації В. Рогова (<https://t.me/vrogov>). Вони зосереджуються на описанні загальних російських наративів про мету «спеціальної військової операції», підступний Захід та українських «нацистів», аналіз яких не входить до завдань нашої статті. Саме тому емпіричною базою дослідження став контент локальних пропагандистських каналів, які працювали в усіх найбільших громадах, і набагато більше уваги приділяли висвітленню повсякденної життєвої проблематики. За період з 1 жовтня по 15 листопада 2022 року методом неформалізованого аналізу було опрацьовано зміст 11 телеграм-каналів – «Каменка сегодня» (https://t.me/vga_kd), «Администрация города Васильевка» (<https://t.me/vasylevka>), «INFO Днепрорудное» (<https://t.me/INFODniprorudn>), «Администрация города Мелитополь» (<https://t.me/melitopoladmin>), «Бердянск наш» (https://t.me/brd_nash), «Новое Веселое» (<https://t.me/newVeseloe>), «Типичная Акимовка» (https://t.me/akimoVka_online), «Приазовское сегодня» (<https://t.me/priazto>), «Новости Константиновки и Вознесенки» (<https://t.me/konstantinovkanovosti>), «Розовка. Новости» (https://t.me/info_rozovka) та «Токмак пресс-центр» (https://t.me/tokmak_today).

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми визначаємо повсякденність як впорядковану сукупність соціальних явищ та процесів, які постійно повторюються у житті людини, стають для неї звичайними та видаються автономними від тих соціальних інститутів, до яких вони належать. В онтологічному аспекті вона виступає стрижневим елементом, що впливає на формування інституційних, нормативних, соціокультурних, духовних практик буття, а також є визначальною у становленні й зміні меж життєдіяльності суб'єктів (Кононенко, 2015, с. 98). У соціологічному плані повсякденність найчастіше описуються через категорії типовості, локальності, консервативності, належності до приватного життя та протиставлення публічності, турботи про хліб насущний, майже підсвідомо, автоматично відпрацьованих навичок тощо. На емпіричному рівні повсякденність виявляється через ставлення до своєї родини, оселі, домашнього господарства, побуту та відпочинку, через наші інтереси, страхи, тривоги і переживання.

Повсякденний світ запоріжців наразі розділено на дві частини – війна та окупація. Перша прийшла до них о 04.30 24.02.2022 із ракетними ударами по Мелітополю, Бердянську, прикордонним заставам на узбережжі Азовського моря, нескінченними колонами російської техніки, жорстокими обстрілами Василівки, Токмака, Полог, десятків сіл та хуторів. Друга почалася за кілька тижнів, коли бойові дії відсунулися на північ, а на зміну їм прийшли жорстокі розгони проукраїнських мітингів, масові викрадення людей, тотальний терор, залякування та пограбунок людей.

Аналізуючи конфігурацію сприйняття повсякденності, А. Шюц акцентував увагу на тому, як складається у людей картина світу, виходячи з їхніх прагнень, сподівань та реакцій на певні події. Велику роль у окресленні змісту та меж повсякденності відіграє наша поведінка, адже спочатку ми переживаємо соціальний світ як певне поле дій і лише згодом – як об'єкт мислення (Шюц, 1988, с. 134). Не кожному із мешканців тимчасово окупованих територій дано стати героєм – ставати перед танками окупантів, виходити на площі із синьо-жовтими прапорами або передавати в чат-бот ЗСУ координати ворога. Проте із дефіцитом найнеобхідніших продуктів, ліків, безгрошів'ям та важкими випробуваннями, на які перетворилися поїздки до Запоріжжя, стикнулися майже всі наші земляки.

Зовнішніми проявами нової «влади» стали триколори на адмінбудівлях, чужі солдати на вулицях, цінники у гривнях та рублях, справжній квест із пошуком місць, де ловить «Київстар» або «Водафон», і звичайно страх. «Найстрашнішим було відчуття свого безсилля перед озброєними окупантами... У перші секунди мені здавалося, що я в кіно про Другу світову війну. Але згодом прийшло усвідомлення, що все відбувається насправді, а всі ці люди, які промовляють абсолютно фашистські гасла, це росіяни» – розповідав відомий мелітопольський журналіст Михайло Кумок (Ромалийская, 2022).

За таких умов основним завданням російської пропаганди стає інтегрувати проблематичний сектор до неproblemатичного. Адже кожна мить життя від нашого народження до смерті породжує проблематичні ситуації та сприяє їхньому перетворенню на неproblemатизоване знання. Маленька

дитина, кілька разів впавши із тонкої гілки, неодмінно залізе на саму верхівку дерева. Людина в окупації, після кількох затримань та побиттів за українські телеграм-канали навчиться ретельно чистити історію відвідувань у своєму телефоні. Загальна мета рашистських загарбників лишається незмінною – сформуванню ненависті до України, яка начебто завжди грабувала та експлуатувала Запорізький край. Але в процесі її досягнення вони вдаються до хитрощів, комбінуючи проблемно-ідеологічні месиджі із абсолютно життєвими, емоційно позитивно темами, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Тематика російських пропагандистських телеграм-каналів у жовтні – листопаді 2022 року

Тематичний блок	Загальна кількість повідомлень	У відсотках
Проблематичні		
Нові свята та традиції	180	10,1
Військовий стан	170	9,5
Тепло в оселях	139	7,8
Гуманітарна допомога та пільги	140	7,8
Нові закони та документи	94	5,2
Тарифи та ціни	64	3,6
Непроблематичні		
Житлово-комунальний сектор	413	23,1
Діти	126	7,0
Робота	110	6,1
Освіта, культура, спорт	301	16,8
Медицина	67	3,7

Наведені дані свідчать, що окупанти багато уваги приділяють популяризації своїх свят, зокрема Дня народної єдності, який відзначається у Росії з 2005 року. „Свято – первинна і незнищенна категорія людської культури. Воно може виродитися, але не зможе зникнути взагалі”, – писав М. Бахтін про народні свята (Бахтин, 1990, с. 243). Саме тому Новий рік, Різдво та Великдень настільки яскраво виділяються із рутинних соціальних практик повсякденності, характеризуються радістю, урочистістю, сакральністю та незвичним плином часу. «Свято може виникнути лише з фундаменту життя, звичайну форму якому надає саме робочий день, це своєрідна ілюзія, втеча від буденності», – наголошує Й. Пайпер (цит. за Козловська, 2022, с.153).

На відміну від народних свят, офіційно призначені червоні дати виконують значно обмеженіші соціальні функції, серед яких комунікативно-інтегративна (засвідчення лояльності до «нової батьківщини», ціннісно-орієнтаційна (постановка ідеологічних акцентів – « ми тепер такі ж самі росіяни, як і наші воїни-визволителі») та політико-легітимізаційна (позиції окупаційної адміністрації вже настільки сильні, що можна і святкувати). Також рашистські загарбники в контексті т.зв. «денацифікації України» намагаються популяризувати у масах ще одну вигадану дату – Міжнародний день боротьби проти фашизму, расизму та антисемітизму. Тут знову не обійшлося без оруелівського – фашисти майбутнього будуть називати себе антифашистами.

Ще один посил до радянських практик – це відзначення днів звільнення міст та сіл від нацистських загарбників, що орієнтовано на людей похилого віку («свято як в часи нашої молодості»). Звідси і помпезні демонстрації (у сел. Веселе навіть під дощем із парасольками), акції «Безсмертний полк» із фото загиблих загарбників і сюрреалістична історія про «виховну» роботу із школярами, яку провів ватажок василівських поліцаїв на прізвисько «Берія».

Важливе місце у нових повсякденних традиціях займає скасування переходу на зимовий час. Це зовсім не випадково, адже однакове переживання часу різними людьми зближує їхній життєвий світ одне з одним та віддаляє від інших (Нестик, 2006, с. 138). За логікою рашистів, якщо над Запоріжжям – синьо-жовтий прапор, а над Мелітополем – триколон, то і час у їхніх мешканців не може співпадати. Ця ідея реалізується через низку кліше: «В нашем регионе остается летнее время навсегда», «Теперь не будет путаницы из-за перевода часов», «Запорожская область начинает жить по московскому времени, в полной синхронизации с ритмом нашей Родины».

Військові події висвітлюються у ворожих телеграм-ресурсах по-різному. Найбільше вигаданих історій про «подвиги» окупантів, підступність Заходу та жорстокість «укронацистів» розміщує «Наш Бердянск» (53 повідомлення за 6 тижнів). Натомість поблизу лінії зіткнення на ці теми пишуть значно рідше («Каменка сегодня», «Администрация города Васильевка» і «Токмак пресс-центр» – 6, 12 та

14 повідомлень відповідно). Основна увага приділяється новим правилам виїзду до вільної України, мета яких – максимально обмежити міграцію населення, примусити людей зрозуміти серйозність нового «кордону» та запустити нову порцію фейкових звинувачень на адресу «київського режиму», що нібито блокує контрольні-пропускні пункти. Причому ці заборони стосуються також пересувань між окупованими населеними пунктами, що відчувають на собі понад 40% жителів тимчасово окупованих територій (Звіт, 2022, с. 25).

Також вимогами «військової цензури» пояснюється абсолютно дика для вільної України перевірка мобільних телефонів із пошуком підписок на «націоналістичні» соціальні медіа та іншого «підозрілого» контенту. «Зустріли людину на вулиці... беруть телефон, перевіряють на наявність, як вони кажуть, «груп київського режиму» у Telegram. Записують прізвище, ім'я та по батькові, створюють якусь свою базу даних.... Коли виїжджаєш (з міста –авт.) знімають відбитки пальців, фотографують», – розповідає один із бердянців (Багато ППО, 2022).

Такими діями окупанти перетворюють звичне міське середовище на простір небезпеки, де прогулянка центральними вулицями, зустріч у парку чи посиденьки в кафе можуть завершитися побиттям, викраденням або зґвалтуванням російськими загарбниками. «Міська хореографія» кардинально змінюється. Замість транзитних місць (вокзалів, автостанцій), які раніше відкривали шлях до Варшави, Одеси, Києва та Львова, з'являються «не-місця», які варто обходити десятою дорогою, – блокпости, комендатури, адміністрації та місця дислокації ворога (Запорожець, Лавринец, 2009, с. 51-53).

При цьому по мірі наближення Збройних Сил України спостерігається посилення терору, у багатьох селах Мелітопольського району людей виганяють із будинків, куди одразу заселяються ново-прибулі російські військові. Після кожного вдалого відпрацювання української артилерії по позиціях росіян у прилеглих населених пунктах розпочинаються тотальні обшуки, чоловіків жорстоко б'ють і забирають до катівень або на примусову працю. Терористичні прояви окупаційного режиму все більше входять до повсякденного життя навіть тих, кому раніше було байдуже, яка у країні влада.

Тепло і затишок – одна із базових потреб людини згідно з пірамідою А. Маслоу. На початку літа через ворожі обстріли поблизу м. Пологи було перебито магістральний газопровід, що подавав блакитне паливо на окуповану частину області. Майже півроку мешканці регіону жили без елементарних благ цивілізації, готували їжу на електроплитах (коли було світло) або на вогнищі. Подачу газу по новозбудованому трубопроводу із Донецької області російська пропаганда інтерпретує у кількох ракурсах: прояв турботи Росії про «співвітчизників; ознаку того, що нова влада тут назавжди; символ нового «щасливого» життя, адже куб палива коштує близько гривні, що у вісім разів дешевше, ніж в Україні. Окрім цього, під приводом допуску ремонтних бригад, окупанти отримали законну можливість зламувати, грабувати та займати помешкання людей, які виїхали.

З перших днів загарбники активно прагнули отримати хоча б мінімальну підтримку мешканців окупованих територій, пропонуючи їм чимало «бонусів»: скасування боргів за комунальні послуги та по кредитах українським банкам, однакові для всіх пенсії у 10 тис. рублів, разову матеріальну допомогу, виплату при народженні дитини у 20 тис. рублів, безкоштовне вугілля та телевізійні приставки. І це зовсім не випадково, адже ще з часів сумнозвісних «білих» конвоїв на Донбас 2014-2015 років, тематика гуманітарної допомоги займає одне із чільних місць у російській пропаганді.

За даними соціологів, з початку війни майже 56% респондентів із загарбаних земель не отримували жодної «гуманітарки» від України (Звіт, 2022, с. 28). Органи місцевого самоврядування та міжнародні організації могли масштабно завозити продукти, ліки та засоби гігієни лише кілька тижнів, згодом фури почали блокувати, а до початку осені 2022 року окупанти заборонили перевозити посилки навіть у легкових авто. Одночасно тривали викрадення та побиття активістів українських гуманітарних штабів на місцях, через що більшість із них були змушені виїхати.

Натомість окупанти, демонструючи піклування про «звільнений» народ, роздають «гуманітарку» під камери російських телеканалів, часто із залученням завезеної із Криму або «ЛДНР» масовки. Спочатку пропагандистські шоу влаштовувались на головних майданах міст та сіл, а згодом – у штабах руху «Мы вместе с Россией», які стали осередками підготовки псевдореферендуму та незаконного збирання персональних даних українців.

Нові «законодавчі» процедури, окрім хіба що добровільно-примусової паспортизації, поки що торкнулися життя населення незначною мірою. Найбільше від них постраждали малий та середній бізнес, а також сільгосптоваровиробники, до яких із погрозами щодня з'являються представники різних військових формувань агресора, вимагаючи грошей, викрадаючи техніку та змушуючи за безцінь продавати врожай.

А ось нові фінансові реалії не обійшли нікого. До повсякденного вжитку увійшли поняття «обнал» (знаття готівки у банкоматах на підконтрольній території за певний відсоток), «вигідний курс» (обміну рублів на гривні), «зручна здача» (з гривень – гривнями, з рублів – рублями) тощо. З одного боку, офіційні особи окупантів декларували прагнення якнайшвидше позбутися українських грошей,

обмежуючи до мінімуму економічні зв'язки із вільними землями, з іншого – гривня вже встигла стати невід'ємним елементом корупційних схем як серед військових, так і у середовищі місцевого «істеблшменту». Саме тому рашисти оголосили «бівалютну» зону до 1 січня 2023 року. При цьому співвідношення рубля та гривні прямо залежить від успіхів Збройних Сил України, і чим ближче просуваються наші війська, тим більше знецінюється «дерев'яний».

Непроблематичний вимір повсякдення, за задумом пропагандистів, має викликати у людей позитивні емоції, поєднувати нову владу та новий інституційний (а точніше дисфункційний) соціальний порядок із колишнім, довоєнним життям. Відповідні дихотомії штучної повсякденності та реального життя відображено у таблиці 2.

Таблиця 2

Смислова структура «непроблематичного»

Категорія	Пропаганда (мовою оригіналу)	Реальність
Житлово-комунальний сектор	Автопарк коммунального городского хозяйства Мелитополя пополнился специализированной техникой	У березні 2022 року на комунальному підприємстві «Чистота» окупанти викрали всю спеціальну техніку
Діти	В кинотеатре «Современник» сегодня целый день – бесплатные мультфильмы	Під час сеансу дітей не випускають із кінотеатру, а батьків не пускають до зали
Робота	Бердянский городской центр занятости проводит семинар на тему "Как избежать обмана при поиске работы за границей"	Жителі тимчасово окупованих територій можуть вільно виїхати лише до Росії
Культура	В ДК "Горняк" готовится открытие нового стенда "Зелёный пояс Днепрорудного"	Окупанти перетворили лісовий масив на військову базу, завдали великої шкоди флорі та фауні
Освіта	Мелитопольцы писали обращения к мобилизованным на защиту Родины солдатам. Дети и взрослые благодарят своих героев – освободителей	Тринадцятирічній школярці, яка відмовилась писати листа окупантові, погрожують виключенням зі школи

Як видно із таблиці, пропагандисти формують власну картину не-проблематичного. У ній щасливі діти з радістю поспішають до школи, де не лише дадуть безкоштовний чай з булочкою, але й ретельно обшукають на вході-виході, а після початку занять замкнуть двері, немов у в'язниці; біля центру зайнятості вишукується черга бажаючих працювати у «міській адміністрації» (замість колишніх співробітників, які перебувають в еміграції чи в ув'язненні); відважні поліцейські «денацифікують» музей у Токмаку, з ризиком для життя вилучаючи «особливо небезпечні» експонати – символіку УПА, УНР, ЗУНР і навіть Австро-Угорської імперії та Великого князівства литовського.

У штучній реальності запоріжцям пропонують специфічні «адміністративні послуги»: «В Розовской администрации проходит запись людей на фильтрацию. Далее будет бесплатно предоставлен автобус на Володарск, где вы пройдете все необходимые процедуры, и вас привезут обратно» (щоправда, квиток може виявитись тільки в один кінець). Десь поруч «героїчно» працюють комунальники – відновлюють дошку оголошень у сквері біля Свято-Успенської церкви у м. Токмак, замітають дитячий майданчик у м.Василівка, зафарбовують українську символіку, а фейковий голова Якимівки винагороджує маленьких переможців конкурсу цінними подарунками – крихітними пакетиками найдешевших цукерок.

Таким чином, пропагандистські телеграм-канали вибудовують низку спеціальних конструкцій, які за формою нагадують соціальні відносини при Україні, а за змістом – кардинально відрізняються. Замість ID-картки та можливості попиту кави у Відні – ризик валити ліс поблизу Хабаровська, замість якісного диплому міжнародного зразку – нікому не потрібний папірець із двоголавим орлом, замість роботи за фахом у міжнародній компанії – прибирання кладовища за 2,5 тис. грн. на місяць. Окупанти намагаються культивувати нові псевдосоціальні практики у рамках старих зразків повсякденних взаємодій.

Ці протиріччя проявляються через дихотомії повсякденного та не-повсякденного. «Потьомкінські селища», які наполегливо будує російська пропаганда за допомогою місцевих колаборантів, розлітаються на друзки, щойно бачимо справжній стан справ (таблиця 3).

Повсякденне і не-повсякденне на окупованих територіях (за Н. Еліасом)

Повсякденність		Не-повсякденність	
Загальна характеристика	Реальні прояви	Загальна характеристика	Реальні прояви
Події із життя звичайної людини	На базарі обманули із курсом, військові на вулиці забрали телефон, третій тиждень стоїмо у черзі на виїзд, у «адміністрації» погрожують націоналізувати квартиру	Події історії	Референдум, «воз'єднання» з Росією, запровадження військового стану, візити російських високопосадовців
Приватне життя	Поїхав до Криму за товаром, влаштували доньку до університету (фейковий МГУ), в сіл'яді дали нормальну «гуманітарку»	Суспільне життя	Відзначення Дня народної єдності, видача перших російських атестатів, підняття російського прапора
Правдиві переживання і думки	Страх за сьогоднішнє та майбутнє, ненависть до окупантів, бажання виїхати та неможливість це зробити, намагання пристосуватися, «нехай вже буде Росія, аби не стріляли»	Штучні, нав'язані переживання та думки	ЗСУ обстрілює мирне населення, Київ бомбить Запорізьку АЕС, дякуємо Росії за звільнення від нацистів, тепер заживемо із російськими зарплатами та пенсіями, треба йти працювати на Росію, бо вона тут назавжди

Традиційно ми сприймали історію як комбінацію епохальних подій, великої політики, завоювань та колонізацій, здобутків видатних державних і культурних діячів. Наші земляки, які опинилися на тимчасово окупованих територіях, стали заручниками найбільшої за останні 80 років війни та відчували на собі відоме китайське прислів'я «Не дай тобі Боже, жити у часи змін». За таких умов більш людиноцентричним виглядає підхід Ф. Броделя, на думку якого мікроісторія кожного із нас складається із двох рівнів – матеріального (речового) та нематеріального життя (Айтов, 2013, с. 48).

Багато солдатів і військової техніки, нові товари на полицях магазинів, незвичний смак масла та цукерок, захмарні ціни на дріжджі, картопля за ціною бананів, низька якість російських аналогів українських та зарубіжних ліків поєднуються із новим сприйняттям звичного із дитинства візуального простору, де замість «АТБ» з'являється незрозуміла «Мера», а на місці привітання з Днем захисника України висить плакат «Навіки з Росією». На цьому тлі неподієва історія видається Ж. Ле Гофу сумішшю суспільної психології та колективної поведінки, уважно вивчаючи яку, навіть всередині високорозвинених індустріальних суспільств, можна відшукати архаїчні елементи (Головко, 2007, с. 95). І чим триваліша окупація, то їх дедалі більше – під страхом покарання батьків дітей женуть до школи, за синьо-жовту стрічку можна потрапити до буцегарні, необережне слово стає приводом для «депортації» тощо.

А. Людке (Людтке, 1999) та Х. Медик (Медик, 1994) акцентують увагу на тому, як «маленька» людина освоює суворий навколишній світ та пристосовується до нього. Такий підхід дозволяє багато в чому зрозуміти психологію колабораціонізму. Хочеш якісних продуктів у «гуманітарці» – приходи піднімати триколор, бажаєш безкоштовного вугілля – оформи російський паспорт, сподіваєшся зберегти своє колишнє життя – йди на службу до окупантів.

Однак є і зворотній бік цього процесу – пасивний, тихий спротив звичайних запоріжців: передати в чат-бот ЗСУ координати ворога, викинути до смітника російський прапорець, через вигадану хворобу не прийти на окупантське свято тощо. Імена більшості цих людей ніколи не потраплять до «великої» історії, проте спогади про власний двобій із рашистами будуть передаватися із покоління до покоління у родинному колі та обговорюватись у дружній компанії, обростаючи з кожним роком все новими та новими подробицями. Погоджуючись із М. Зінчук, зазначимо, що саме так індивідуальні, випадкові та разові явища стають відправним пунктом відтворення нових, множинних і гнучких соціальних ідентичностей (Зінчук, 2010, с. 50).

Важливою частиною нашого повсякденного життя є емоційне сприйняття соціальних та побутових обставин. На думку Б. Вальденфельса, повсякденність постає перед нами як місце обміну

думками (Вальденфельс, 1991). Пропагандистські телеграм-канали концентрують свої зусилля на створенні паралельної реальності, де населення начебто ненавидить колишню українську владу, скаржиться на утиски «націоналістів» та щиро радіє приходу Росії. Штучна радість начебто охоплює представників різних категорій: молоді батьки «дякують» за повернення обов'язкового медогляду в школах, діти у захваті від можливості написати листа «справжньому» Діду Морозу, а колись високооплачувані працівники залізниці щиро вдячні за кілька банок дешевих консервів у чорному сміттєвому пакеті.

У той же час звичайні люди бачать геть інше. «Центр міста (Мелітополя – авт.) буквально заповнено кавказцями та циганами. І двох кроків не пройти, щоб не натрапити на чергового мігранта. Важливо, що ці кавказці – не військові. Вони всі у цивільному... почуваються господарями, зависають у кальянних та барах. Загалом, живуть собі у кайф. Тепер вони – «нові мелітопольці», – говорить жителька черешневої столиці України (Окупанти возят, 2022). Такі повсякденні спостереження свідчать не лише про спроби ворога змінити етнічну структуру на тимчасово загарбаних землях, але й демонструють наростаюче відчуження громадян від своєї малої Батьківщини. «Наше перебування в місті само по собі є постійною інтерпретацією: будучи читцями міського простору, ми наслідуюмо граматику соціальних стосунків, що розгортаються», – влучно зауважує К. Складенко (Складенко, 2018). І дійсно, заповнений чужинцями Мелітополь навіть місцевим жителям може здаватися набагато менш своїм, аніж щільно оздоблене блокпостами та протитанковими їжаками, але нескорене Запоріжжя або темний, холодний, проте український Київ.

У ході нашого дослідження ми дійшли таких **висновків**. По-перше, із настанням окупації мешканці значної частини Запорізької області опинилися в інформаційній та фізичній блокаді, що з кожним днем посилюється. Невід'ємними рисами повсякденності за нової «влади» стали страх, невизначеність, як жити, працювати та здійснювати найпростіші соціальні інтеракції. Звичний світ із рутинного та зрозумілого перетворився на простір небезпеки. За таких умов, широко використовуючи можливості соціальних мереж, окупанти намагаються сформувати у людей штучну, спотворену картину повсякденності, основне місце у якій займають ненависть до України та абсолютна лояльність до рашистських порядків.

По-друге, важливим завданням для комунікаторів ворога стає поєднання проблематичних та непроблематичних моментів у викривленому сприйнятті повсякденності. Необхідність у XXI ст. готувати їжу на вогнищі пробують приховати за дешевою «комуналкою», промивання мізків та русифікацію у «школі» – за стимулюючими виплатами родинам, які повели дітей на офлайн-навчання, безрадісність існування – за новими, запозиченими із Росії «святами». Мілітаризацію міського середовища, військовий та поліцейський терор ворожі пропагандисти виправдовують начебто піклуванням про безпеку людей, боротьбою з українськими диверсантами та корегувальниками. Позитивне емоційне тло для «правильних» новин злочинці намагаються сформувати за допомогою образів щасливих дітей на безкоштовному мультику, задоволених безробітних, які наводять ідеальний порядок на... кладовищі та фантазера-гауляйтера, що до кінця року надумав оновити сотні кілометрів лісосмуг.

По-третє, у нашому сприйнятті явищ та процесів зовнішнього світу велику роль відіграє антиномія «повсякденне» та «не-повсякденне», описана Н. Еліасом. Адже людина бачить власне життя не через помпезний офіціоз, а зміни у мікросередовищі спілкування, роботі та споживанні. Саме на цьому рівні проявляється, з одного боку, багатоманіття адаптаційних практик, зокрема, різних форм колабораціонізму – від адміністративно-поліцейського до побутового, а з іншого – емоційність сприйняття того, що відбувається навколо, чутливість до справжнього та надуманого, гостре відчуття «свого» і «чужого».

Серед **перспектив подальших досліджень** – вивчення проявів повсякденності через призму функціонування провідних соціальних інститутів на тимчасово окупованих територіях.

Zubchenko O. Construction of artificial everyday life in Russian propaganda telegram channels (on the example of the temporarily occupied territories of Zaporizhzhia region)

The article is devoted to the study of everyday life in the temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region. The author proves that after the occupation, the local residents found themselves in an informational and physical blockade, and their usual world is full of fear and uncertainty about how to live, work and carry out social interactions. Based on the scientific achievements of P. Berger, T. Lukman and N. Elias, the author defines artificial everyday life as a process of life activity of individuals modeled by a communicator, which unfolds in usual social situations, but additionally contains a specially created content-emotional context.

During the informal analysis of the content of 11 Telegram channels for October-November 2022, the non-problematic and problematic dimensions of artificial everyday life were described and the semantic elements of each of them were characterized. It was found that Russian propaganda combines problem-ideological messages with positive topics in order to create a parallel informational reality. With the help of such an approach, propagandists try to connect the occupying power and the new institutional order with the former, pre-war life.

The author concludes that by comparing the media picture and real life due to dichotomies of "everyday – non-everyday" and changes in the microenvironment of communication, people begin to perceive the surrounding social space and social relations in it as unfamiliar and foreign. It is shown that to the greatest extent this applies to the urban environment, which due to militarization, restrictions on freedom of movement, military and police terror, turns into a space of danger with threats of imprisonment, kidnapping and robbery. It was established that under such conditions, two strategies of adaptation to new realities are possible for the people remaining in the occupation – collaborationist and passive resistance.

Key words: everyday life, artificial everyday life, problematic and non-problematic, Telegram channels, everyday and non-everyday.

Література:

1. Айттов С.Ш. Філософія історії Фернана Броделя: історико-антропологічний аналіз. *Гуманітарний журнал*. 2013. № 4. С. 44-48.
2. «Багато ППО та окопів». Окупанти готуються оборонятися у Бердянську? Режим доступу: https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-berdyansk-okopi-pop-okupanty-borona/32144149.html?fbclid=IwAR2ZjY1qVViJPt-pPmRIWrk4Pm_0lvjuFY4Oa51HvvC7xULfFuXVnkuszg, дата звернення 27.11.2022
3. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса (2-е изд.). М.: Художественная литература, 1990. 543 с.
4. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. Пер. с англ. М.: Медиум, 1995. 97 с.
5. Вальденфельс Б. Повседневность как плавильный тигль рациональности. *СОЦИОЛОГОС: сб. ст.* Сост., общ. ред. и предисл. В.В. Винокурова, А.Ф. Филиппова. М.: Прогресс, 1991. С. 39-50. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/460633/page:3>, дата звернення 26.11.2022
6. Васіна О. Специфіка створення штучної повсякденності в новітніх медіа. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2014. Вип. 39. С. 202–209.
7. Головка В. «Риба та м'ясо» історії повсякденності: теоретичні засади напряму. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. Міжвідомчий збірник наукових праць. Вип.17. К.: ІУ НАНУ, 2007. С. 87–101. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12544/6-Holovko.pdf?sequence=1>, дата звернення 27.11.2022
8. Даниленко О.А. Парадоксы повседневности: осмысление в русле визуальной социологии. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2013. № 1053. С. 94-108.
9. Запорожец О., Лавринец Е. Хореография беспокойства в транзитных местах: к вопросу о новом понимании визуальности. *Визуальная антропология: городские карты памяти*. Под ред. П. Романова, Е. Ярской-Смирновой. М.: ООО «Вариант», ЦСПГИ, 2009. С. 45-67.
10. Звіт «Актуальна ситуація на тимчасово окупованих територіях Запорізької області липень – серпень 2022 року». Авт. кол. В. Овчарова, О. Пасько, А. Ашурбеков, Ф. Хрустальов. Запоріжжя, 2022. 29 с. Режим доступу: https://ngoyes.org/?smd_process_download=1&download_id=147, дата звернення 28.11.2022
11. Зінчук М. Історія повсякденності як новий напрям гуманітарних досліджень. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Історія*. 2010. Вип. 18. С. 391-395. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdp_u_ist_2010_18_78, дата звернення 27.11.2022
12. Зражевська Н.І. Мас-медіа і технологія «повсякдення». *Актуальні питання масової комунікації*. 2009. Вип. 10. С. 10-15
13. Козловська М.В. Свято і буденність: соціокультурні виміри протиставлення. *Питання культурології*. 2022. Вип. 39. С. 151-159 <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256915>.
14. Кононенко О.В. Повсякденність у масовому суспільстві. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2015. № 1. С. 98-101.

15. Людтке А. «История повседневности» в Германии после 1989 года. *Казус: индивидуальное и уникальное в истории*. 1999. Вып. 2. С. 117–126.
16. Малик І. Міністерства Правди: формування та підтримка базових наративів інформаційними міністерствами так званих «ЛДНР». *Грані*. 2021. Т. 24. № 1. С. 80-88.
17. Медик Х. Микроистория. *THESIS*. 1994. Вып. 4. Т. 2. С. 193-202.
18. Нестик Т.А. Социальное конструирование времени. *Социс*. 2006. № 7. С. 137-140.
19. Оккупанты возят по Мелитополю местных путан в машинах с мигалками. Режим доступа: https://ria-m.tv/news/304911/okkupanty_vozyat_po_melitopolyu_mestnyih_putan_v_mashinah_s_migalkami.html, дата звернення 27.11.2022
20. Окрут М.С. Повсякденна реальність: пошуку визначення. *Український соціум*. 2006. № 5. С. 30-41 <https://doi.org/10.15407/socium2006.05.030>
21. Ромалийская И. Не дай Бог одеться в желто-голубое: мгновенно улетишь на беседу. Рассказ отца и дочери о жизни в оккупированном Мелитополе. Режим доступа: <https://www.currenttime.tv/a/ne-day-bog-odetsya-v-zhelto-goluboe-mgnovenno-uletaesh-na-besedu-rasskaz-ottsa-i-docheri-o-zhizni-v-okkupirovannom-melitopole/32035104.html>, дата звернення 28.11.2022
22. Склярєнко К.О. Методологічний потенціал концептуалізації повсякденності в соціологічних теоріях. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2018. Вип. 10. № 1-2. С. 79-86 <https://doi.org/10.15421/351810>.
23. Шюц А. Структура повседневного мышления. *Социологические исследования*. 1988. № 2. С. 129-137.

References:

1. Aitov, S.Sh. (2013). *Filosofia istorii Fernana Brodelia: istoryko-antropolohichniy analiz*. [Fernand Braudel's philosophy of history: historical and anthropological analysis] *Humanitarnyi zhurnal*, № 4, 44-48 [in Ukrainian].
2. «Bahato PPO ta okopiv» Okupanty hotuiutsia oboroniatsia u Berdiansku? (2022) ["A lot of air defense and trenches." Are the occupiers preparing to defend themselves in Berdyansk?] [in Ukrainian] Retrieved from https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-berdyansk-okopi-pop-okupanty-oborona/32144149.html?fbclid=IwAR2ZJY1qVVijPt-pPmRIWrxk4Pm_0lvjuFY4Oa51HvvC7xULfFuXVnkuszg
3. Bahtin, M.M. (1990). *Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaya kultura Srednevekovya i Rennansa* [The work of Francois Rabelais and the folk culture of the Middle Ages and the Renaissance]. (2-e izd.). Moskva: Hudozhestvennaya literatura. [in Russian].
4. Berger, P., Lukman, T. (1995). *Socialnoe konstruirovaniye realnosti. Traktat po sociologii znaniya*. [Social construction of reality. Treatise on the sociology of knowledge]. (Trans. in Eng.). Moskva: Medium. [in Russian].
5. Valdenfels, B. (1991) *Povsednevnyy kak plavilnyy tigl racionalnosti*. [Everyday life is like a melting pot of rationality]. *SOCIOLOGOS: sb. st.* (V.V. Vinokurova, A.F. Filippova, Ed). Moskva: Progress, 39-50. [in Russian].
6. Vasina, O. (2014). *Spetsyfika stvorennia shtuchnoi povsiakdennosti v novitnikh media*. [The specifics of creating artificial everyday life in the latest media]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka*, Vyp. 39, 202–209 [in Ukrainian].
7. Holovko, V. (2007). «Ryba ta miaso» istorii povsiakdennosti: teoretychni zasady napriamu. ["Fish and meat" of the history of everyday life: theoretical foundations of the direction]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky. Mizhvidomchy zbirnyk naukovykh prats*. Vyp.17. Kyiv: IIU NANU, 87–101 [in Ukrainian].
8. Danilenko, O.A. (2013). *Paradoksy povsednevnyy: osmyslenie v rusle vizualnoy sociologii*. [Paradoxes of everyday life: reflection in line with visual sociology]. *Visnik HNU im. V.N. Karazina. Seriya «Sociologichni doslidzhennya suchasnogo suspilstva: metodologiya, teoriya, metody»*, № 1053, 94-108.
9. Zaporozhec O., Lavrinec E. (2009). *Horeografiya bespokojstva v tranzitnyh mestah: k voprosu o novom ponimaniy vizualnosti*. [Choreography of restlessness in transit places: to the question of a new understanding of visuality]. *Vizualnaya antropologiya: gorodskie karty pamyati*. (P. Romanova, E. Yarskoj-Smirnovoj, Ed). Moskva: ООО «Variant», CSPGI, 45-67. [in Russian].
10. Zvit «Aktualna sytuatsiia na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Zaporizkoi oblasti lypen – serpen 2022 roku» [Report "Current situation in the temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region July – August 2022"]. *Avt. kol. V. Ovcharova, O. Pasko, A. Ashurbekov, F. Khrustalov. Zaporizhzhia, 2022*. [in Ukrainian]. Retrieved from https://ngoyes.org/?smd_process_download=1&download_id=147https://ngoyes.org/?smd_process_download=1&download_id=147

11. Zinchuk, M. (2010). Istoriia povsiakdennosti yak novyi napriam humanitarnykh doslidzhen. [The history of everyday life as a new direction of humanitarian research]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii Istoriia*, Vyp. 18, 391-395 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2010_18_78
12. Zrazhevskaya, N.I. (2009). Mas-media i tekhnolohiia «povsiakdennia». [Mass media and "everyday" technology]. *Aktualni pytannia masovoi komunikatsii*, Vyp. 10, 10-15 [in Ukrainian].
13. Kozlovskaya, M.V. (2022). Sviato i budennist: sotsiokulturni vymiry protystavleniia. [Holiday and everyday life: sociocultural dimensions of opposition]. *Pytannia kulturolohii*, Vyp. 39, 151-159 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256915>.
14. Kononenko, O.V. (2015). Povsiakdennist u masovomu suspilstvi. [Everyday life in mass society]. *Visnyk NAU. Serii: Filosofiia. Kulturolohiiia*, № 1, 98-101 [in Ukrainian].
15. Lyudtke, A. (1999). «Istoriya povsednevnosti» v Germanii posle 1989 goda. ["History of everyday life" in Germany after 1989]. *Kazus: individualnoe i unikalnoe v istorii*, Vyp. 2, 117–126. [in Russian].
16. Malyk, I. (2021). Ministerstva Pravdy: formuvannia ta pidtrymka bazovykh naratyviv informatsiinymy ministerstvamy tak zvanykh «LDNR». [Ministries of Truth: formation and support of basic narratives by the information ministries of the so-called "LDNR".] *Hran.*, T. 24, № 1, 80-88 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15421/172108>
17. Medik, X. (1994). Mikroistoriya. [Microhistory]. *THESIS*, Vyp. 4, T. 2, 193-202. [in Russian].
18. Nestik, T.A. (2006). Socialnoe konstruirovaniie vremeni. [The social construction of time]. *Socis*, № 7, 137-140. [in Russian].
19. Okkupanty vozyat po Melitopolu mestnyh putan v mashinah s migalkami. (2022). [Invaders carry local prostitutes around Melitopol in cars with flashing lights]. [in Russian]. Retrieved from https://ria-m.tv/news/304911/okkupanty_vozyat_po_melitopolu_mestnyih_putan_v_mashinah
20. Okrut, M.S. (2006). Povsiakdenna realnist: poshuky vyznachennia. [Everyday reality: the search for a definition]. *Ukrainskyi sotsium*, № 5, 30-41 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/socium2006.05.030>
21. Romalijskaya, I. (2022). Ne daj Bog odetsya v zhelto-goluboe: mgnovenno uletish na besedu. Rasskaz otca i docheri o zhizni v okkupirovannom Melitopole. [God forbid to dress in yellow and blue: you will instantly fly away for a conversation. The story of a father and daughter about life in occupied Melitopol]. [in Russian]. Retrieved from <https://www.currenttime.tv/a/ne-day-bog-odetsya-v-zhelto-goluboe-mgnovenno-uletaesh-na-besedu-rasskaz-ottsa-i-docheri-o-zhizni-v-okkupirovannom-melitopole/32035104.html>
22. Skliarenko, K.O. (2018). Metodolohichniy potentsial kontseptualizatsii povsiakdennosti v sotsiologichnykh teoriiakh. [Methodological potential of conceptualizing everyday life in sociological theories]. *Filosofiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. Vyp. 10, № 1-2, 79-86 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15421/351810>.
23. Shyuc, A. (1988). Struktura povsednevnogo myshleniia. [The structure of everyday thinking]. *Socis*, 1988, № 2, 129- 137. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 30.11.2022

Стаття рекомендована до друку 06.12.2022